האם צריכים לקום בפני בחורה? האם צריכים לפתוח לה את הדלת? ואולי

זה הנימוס שלנו!

זהו הוויכוח השני של הפורום הצעיר, שכונס על־ידי „העולם הזה", בנסיון לחציג את בעיות הדור הצעיר כפי שהוא עצמו רואה אותן.

בעמודים אלה מתפרסם הדו"ח של הדיון כפי שהוקלט, ללא שינוי נוסח. השתתפו בדיון זה: יורם בן־טובים (18), יעקב גולן (17), יצחק גלנלי (18), מרגלית חוניג (18), לאה הולצמן (18), יוסף ינאי (18), דינה יניב (17), שלמה כהן (17), נילי לבקוביץ (17), שלומית מוניץ (18), מיכאל שמר (17), אלה שפירא (17), אברהם קלינברגר (17); תלמידי הגימנסיות „אוהל־שם" (רמת־גן), „תיכון חדש", „הרצליה" והגימנסיה העירונית „אליאנס" (תל־אביב); חניכי תנועות הצופים, התנועה המאוחדת ובית"ר. מטעם המערכת השתתף, מלבד המנחה, אלי תבור.

המנחה: עתה נשוחח על הנימוסים, במובן הרחב ביותר של המלה.

הייתי מגדיר את הבעיות העיקריות בנושא זה בכמה שאלות, שלגביהן יצטמצם, פחות או יותר, הוויכוח.

● האם אתם סבורים שבכלל צריכים להיות נימוסים?

● אם כן, איזה סוג של נימוסים, ומה מהותם?

● האם אתם סבורים שהקנו לכם את אותם נימוסים שלדעתכם צריכים להיות מקובלים בחברה?

היתה תקופה בארץ, בערך לפני דור, כשהנימוסים נחשבו לדבר שלילי. השקפת־העולם השלטת בישוב העברי אז היתה: אנחנו מרדנו בנימוסיות של אירופה. אנחנו באים לארץ חדשה, רוצים להקים חברה חדשה, ולכן תפקידנו הראשון הוא לשלול את הנימוסים לכל אורך החזית. וזה כיתן שההרגשה היתה שהנימוסיות האירופית היא דבר חיצוני גרידא. האידיאל של החברה הישנה.

יש לי ההרגשה שגישה זו מתה כיום. אולי היא רק גוססת. אבל אני מסופק אם תחתיה באה גישה אחרת כלשהי. אני שואל את עצמי אם בכלל יכול להיות משהו הנקרא נימוס ישראלי, ואם כן, האם הוא צריך להיות העתק שרירותי ממה שאנחנו רואים בקולנוע או אצל עמים אחרים.

אני יכול לתאר לעצמי גירסה האומרת: אנחנו לא חייבים לאמץ דחקא נימוסים של חברה אירופית מסויימת, שהיא תוצאה של מסורת בת אלפי שנים, ואינם חיוניים במציאות של ימינו.

בנימוסים ישנם כמה עקרונות־יסוד, שערכם אינו משתנה עם תמורות הזמנים. למשל — ההתחשבות בזולת. אני מסכים שבהתאם לעקרון זה יש להגדיר מחדש את הנימוסים החייבים להתקבל אצלנו.

★ ★ ★

מתי לקום בבית־הקפה?

אולם ישנם נוהגי־נימוס אחרים, שעליהם אפשר להתווכח. למשל, יש מדינות בהם נהוג נימוס מופרז כלפי האשה: כמו נשיקת יד בעת פגישה. האם לדעתכם נוהג כגון זה צריך להיות מקובל אצלנו או לא?

לאה: באמת, כמו שאמרת, קיים הבדל בין נימוס יסודי, המבוסס על עקרון ההתחשבות בזולת, וכדוגמה לכך אביא את הקימה בפני אשה וזקן באוטובוס, לסוג אחר של נימוס הנובע מתוך התחשבות, כי אילו, בעדינותה של האשה. בארץ, מקום שהאשה הולכת לשרת בצבא, ויש לה כמעט אותן הזכויות והחובות כמו לגבר, אין להפריז בעדינותה.

שלומית: כשהיינו צעירים יותר, בתקופה של תנועות־הנוער, היינו יוצאים למחנות, ואז היו כל המושגים אחרים. ככל שהבת היתה יותר פייטרית, היתה יורדת יחד עם הבנים באומגה, או הולכת אתם קפא"פ, היא נקראה בת אמיתית, והעריכו אותה יותר. הענין הוא שעם הגיל משתנה יחס הבנים והבנות לגבי נושא זה. כל בת רוצה, אם תודה בכך ואם לאו שינהגו כלפיה בכבוד, שיקומו בפניה, שיפתחו לה את דלת המכונית, וכל הדברים האלה שאנו רואים אותם בקולנוע. יתכן שזה מצועצע, אבל קצת אנו רוצות מזה.

המנחה: איך את מתארת לך את זה באופן מעשי? מתי צריך הבן לשנות את יחסו כלפי הבת?

שלומית: אני חושבת שהבדלי הנוהג הם קטנים, אבל מגיעה תקופה, בה הבן והבת מרגישים לבדם מה הוא היחס הנכון.

★ ★ ★

„רכרוכי" או „גם רוח"?

המנחה: השאלה היא, שלומית, אם איננו מעמידות את הבן במצב מאוד קשה, שבו אין הוא יכול לדעת מה מצפים ממנו. אם ינהג בעדינות, יחשבו אותו לרכרוכי וללא־גבר. מצד שני, אם ינהג בחברמניות, יחשבו אותו לגס־רוח?

לא מכבר ביקרה אצלי משפחה מאנגליה עם שני ילדים, בני 7 ו־9, המחונכים בפנימיה אנגלית. שמתי לב לפרט מעניין. כשהציגו את הילדים בפני, הם לא באו במבוכה. כששאלתי אחד מהם: How do you do? הוא ידע בדיוק מה לענות ואיך לתת את היד, למי קודם ולמי אחר־כך, דברים שגם אני לפעמים מתבלבל בהם. אני מושיט לפעמים את היד לבחור לפני שאני מושיטה לבחורה. אבל הוא ידע בדיוק. כך חינכו אותו, וכך הוא עושה.

בעוד שאם ניקח ילד ישראלי, בעצם לא רק ילד, נראה התנהגות שונה לגמרי. ישבתי פעם עם נערה ליד שולחן וניגש בחור, ידיד של הנערה שישבתי עמה. כמו כל בחור הוא עמד בצד, התחיל לעבור מרגל לרגל, לא הציג את עצמו, מפני שגם ידידתו לא הציגה אותו, והוא ממש לא ידע מה לעשות. לכן, כדי להגן על עצמו, היא התנהג בצורה גסה שעה שהמיסכן בכלל לא ידע מה לעשות. הייתי רוצה לכן לדעת מה ההרגשה של הבנים בנידון.

יעקב: כאן בארץ, בקרב הנוער, מסתכלים על הנימוס בצורה די שלילית. זה נובע מכך שפשוט לא יודעים מה זה נימוס־ם. ואתן דוגמה מנסיוני האישי.

לפני שנה ערכתי ביקור בצרפת. בדרך חזרה נסענו באניה ירושלים. נסעה עמנו קבוצת־נוער אמריקאית. במקרה יצא לי לשבת בשעת אחת הארוחות יחד אתם.

היינו שולחן של שלושה בנים ושלוש בנות. אז אף בן אחד לא התיישב לפני שהבת התיישבה ליד השולחן, ואז היה מסיט את הכיסא שלה אחורנית ועוזר לה להתיישב. אז זה, למשל, נראה לי מוזר, מפני שאצלנו לא עושים את זה. אבל בסוף הנסיעה נראה לי הדבר טבעי לגמרי.

אני עבדתי כעת עם אנשים מחוץ־לארץ, וראיתי את הנימוס בצורה לגמרי שונה, ואני חושבת שלא רק הנימוס בין האנשים, אלא כל נימוס בכלל, הוא עקרון־יסוד לכל סדר בחברה. הנימוס אינו כולל רק את בעיית היחס לאשה. פתאום כולם נטפלו רק לבעייה הזאת.

ושוב, כפי שאמרה שלומית, נדמה לי שהנימוס כאן מתפתח בגיל מאוחר מדי, ואז הוא נראה לא טבעי, מלאכותי, פוגע מאוד, והאנשים פחות מסתגלים אליו. לפי דעתי, הנימוס חייב להיות מוקנה החל מבית־ספר עממי. הוא חייב להראות בבית, מה שבדרך כלל לא רואים פה. וזו נקודה חריפה למדי, היות וצעיר הרואה את אבא שלו צועק „חמור!" לנהג מהחלון של המכונית, או ששוכח לפתוח לאמא את הדלת אלא נכנס ומתיישב קודם, שהיא תיקח את כל המזוודות ושהיא תסחוב אותן מאחורנית, ואחר־כך שהיא תפתח את הדלת, תכנס ותשב והכל, זה מעיד על חינוך. הדבר צריך להיות מוקנה בבית, ואז הוא יראה טבעי.

★ ★ ★

„אתה" או „אדוני"?

אלי: האם אתם חושבים שזה נכון לפנות לאדם זר בשם „אדוני", בגוף שלישי?

אלה: כן. אתן דוגמה. אם אני אפנה למוכרת־דגים בנימוס רב, זה ימנע ממנה במידה מרובה מלקרוא לי למשל „גבלה", אפילו אם לא אמצא חן בעיניה, זה ענין של השקפה.

יצחק: אבל למה בגוף שלישי? אני ביקרתי בחוץ־לארץ לפני כשנה, ונתקלתי באמת בתופעה הזו שפונים ב„הוא". ואמנם אני חושב שזה הכל טוב ויפה, זה נימוסי, אבל בכל אופן זה יוצר מחיצה, מרחק בין בני אדם, ולא מרגישים שום דבר משותף. וככה, אם פונים בלשון אתה, תיכף נוצר איזה רגש בין בני אדם. ראיתי תופעה זו בשחייין למשל, אנשים באמת נימוסיים וה־כל...

אלי: בארץ לא נתקלת בזה. איך, למשל, אתה קורא למורה שלך: המורה, או משה?

יצחק: המורה! אבל בכל אופן זה דבר שבנוהג. בשחייין הרגשתי — כשמדברים עם אדם בגוף שלישי, אין לנו שום דבר משותף. אינני יודע אם זה בגלל הפנייה או בגלל הלך־המחשבה, אבל בכל זאת זה הפריד.

מרגלית: אני חושבת שאנחנו מערבבים כאן שני דברים. עניין של יחס ועניין של מנהג. אינני חושבת שנחוצה דוקא נשיקת־היד לאשה כדי להעיד על יחס של כבוד כלפיה, אבל היחס הכללי של כבוד אשה והתנהגות שונה כלפי האשה, זה דבר שהוא נחוץ.

★ ★ ★

החיילת אינה שכריריות

המנהג הוא שונה בין ארץ לארץ. אנחנו מדינה חדשה. עוד קשה ללמד צורה מסורתית ואחידה של התנהגות. קשה לדרוש מצבר שיקום בפני אשה, או שיתן לה את מקומו באוטובוס. זה הכל עניין של דמות הצבר. יש דעות שונות ואין עדיין דמות קבועה — איזה מין טיפוס אנו רוצים לראות בצבר?

לי אין דמות מסויימת של צבר. אני בעצמי מתלבטת, כיתן שאיני גורסת את הדמות הפייטרית, המרושלת, המוגזמת של ימי הפלמ"ח, אני מתנגדת בהחלט לדמות האירופית הנוקשה, וצריך מיזוג.

המנחה: ניקח שלוש דוגמות. (א) גבר קם באופן אוטומטי, אם אשה ניגשת לשולחן או אם היא ניכנסת לחדר. (ב) גבר אינו קם, אבל מביא לה כסא, אם אין כסא בשבילה...

קריאת־ביניים: או שיתן את הכסא שלו...

המנחה: (ג) גבר מזמין בחורה למכונית, יוצא מהצד שלו, ניגש לצד שלה, פותח לה את הדלת.

מה משלוש אלה היית אומרת מתאים לטיפוס שהיית רוצה לראות בצבר?

מרגלית: השני, אני חושבת, הכי נכון. זו לא הבעה מופרזת של כבוד והערכה, והאשה אינה נראית כאן כייצור שברירי וחלש, כמו שמצטייר בשנים הקודמות. היום אצלנו האשה הולכת לצבא, והצבא מקנה לה מידה מסויימת של גבריות — לא גבריות, אבל נוקשות מסויימת — וייתכן משונה אם יתייחסו אליה כמו אל איזה ייצור שברירי.

המנחה: אם כך, האם צריך לפנות מקום בשביל בחורה דתיה, שלא הולכת לצבא? ... (צחוק כללי).

★ ★ ★

הצביעות היא הכרחית

יורם: רציתי להעלות בעייה אחרת בהיכוח. אני אומר שנימוס זה מעשה צביעות. זה מה שאני חושב. אבל זאת צביעות שמוכרחים לקבל אותה, כדי לשמור על יחסים פנימיים בין בני־אדם.

אמר כבר מי שאמר, איני זוכר בדיוק: אדם לאדם זאב. כל בן־אדם. דיברנו פה על מה זה ההבדל בין נימוס ונימוס מופרז. נימוס זה כל דבר שעוזר לך לשמור על יחסים תקינים ביניך לבין האדם העומד על ידך, ולא חשוב אם זה גבר או אשה. כל דבר שחורג מגדר זה, שלא מוסיף לכך ולא כלום, שזה רק ענין של הצטעצעות, זה לא נימוס.

כך, למשל, אני שולל את הפניה בגוף שלישי. לדעתי אין שום צורך בזה, בכלל. זה אפילו ההיפך מנימוס. בשביל מה טוב להיות מנומס — כדי להביא אותך יותר קרוב לאדם העומד לידך. ואם אתה משתמש בגוף שלישי, נוצרת — כמו שיצחק כבר אמר — מעין מחיצה. ומי אמר שהוא עצמו נהנה מזה?

הכללים האלמנטרים של התנהגות אנושית בין אדם וחברו — זה הנימוס. כשאתה מדבר אל אדם בטון אנושי, כשאתה, למשל, לא מתחצף, כשאתה קם באוטובוס לאשה זקנה, זה נקרא נימוס.

המנחה: מאיזה גיל?

יורם: אפילו בפני אשה בגיל 30 שנראית זקנה, אז אני אקום בפניה. (צחוק כללי).

שלומית: ומה אם אשה בת 25 שנראית זקנה?

אלה: ואם אשה בת 70 נראית צעירה,

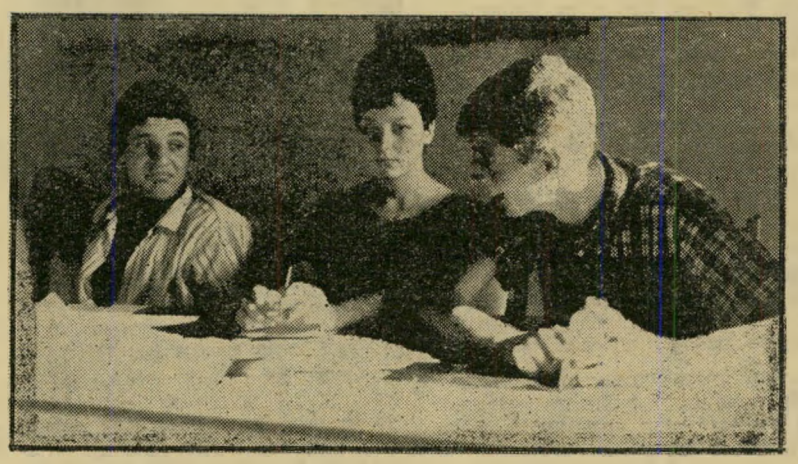

מתווכחים אברהם קלינברגר, שלומית מוניץ ושלמה כהן
מגיבורות האומגה לליידי של סרט אמריקאי — וחזור חלילה

אני חושב שזה פשוט עניין שלא רואים את זה כאן, ולכן גם לא יודעים את זה. לכן יכול כאן בית־הספר, העממי או התיכון, למלא תפקיד חשוב, אם קצת ילמד נימוסים לתלמידים שלו, במקום כמה בעיות במתימטיקה, וזה יכול לתת להם הרבה יותר, ולפי דעתי אפשר לקבל כאן בארץ את גינוני הנימוס הבינלאומיים, רוב רובם, בכל אופן, כפי שהם, בלי שינויים.

★ ★ ★

מה רואים בבית?

אלה: הבנות בארץ לא רגילות שיתנהגו אליהן בנימוס.